

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

28.11.2022.

Nr. 1-12/7

**Saldus novada pašvaldības aģentūra
"Sociālais dienests"**
socialais.dienests@saldus.lv

**Saldus novada pašvaldības aģentūras
"Sociālais dienests" struktūrvienība
"Sociālais nams"**
gunta.abolina@saldus.lv

Informācijai: **Labklājības ministrija**
lm@lm.gov.lv

Ziņojums par vizīti uz Saldus novada pašvaldības aģentūras "Sociālais dienests" struktūrvienības "Sociālais nams" grupu dzīvokļiem

Ziņojumam ir viens pielikums, kas ir šī ziņojuma neatņemama sastāvdaļa un kas ir noformēts atsevišķā dokumentā: Ziņojuma pielikums Nr. 1 *Vides pieejamības audits*.

Atruna: Lai mazinātu mazaizsargātās grupas – cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem – stigmatizāciju sabiedrībā, kā arī veicinātu izpratni par mājokļa nodrošinājumu pakalpojuma – grupu māju (dzīvokļu) (turpmāk – Pakalpojums) sniedzēju darbinieku vidū, ziņojuma tekstā turpmāk tiks lietots termins *iemītnieks* attiecībā uz Pakalpojuma klientu.

Ievads

2010. gada 31. martā Latvijas Republikā stājās spēkā 2006. gada 13. decembra Apvienoto Nāciju organizācijas *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*¹ (turpmāk – Konvencija). Pieņemot un apstiprinot Konvenciju, 2010. gada 28. janvāra likumā *Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām* tika noteikts, ka Konvencijas 33. panta 2. punktā minēto pārraudzību par Konvencijas īstenošanu nodrošina Latvijas Republikas tiesībsargs.

¹ Konvencijas teksts pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

Lai īstenotu minēto pārraudzību, tiesībsargs veic pētījumus un monitoringus (jeb pārbaudes vizītes) par personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu praksē. Tostarp tiesībsargs seko valstī realizētā deinstitucionalizācijas (turpmāk – DI) procesa norisei. Šī procesa virsmērķis ir attīstīt sabiedrībā balstītus pakalpojumus, lai veicinātu vienas no vismazāk aizsargātajām sabiedrības grupām – cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem tiesību īstenošanu.

Aizvien vairāk cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem pārtrauc institucionālo aprūpi, lai ar atbilstošu atbalstu uzsāktu dzīvi sabiedrībā, jo pakalpojumu pieejamība pašvaldībās pēdējos gados ir pieaugusi. Norādāms, ka tiesībsargs ir saņēmis informāciju no nevalstisko organizāciju pārstāvju puses par iespējamām nepilnībām un neatbilstībām cilvēktiesību standartiem tieši jaunizveidoto Pakalpojuma nodrošināšanā.

Tiesībsargs jau iepriekš ir norādījis uz to, cik būtiski, lai pašvaldībām būtu izpratne par to nozīmi, motivācija un gatavība ne tikai izveidot Pakalpojuma infrastruktūru, bet gatavība šo Pakalpojumu nodrošināt atbilstoši to būtībai, nevis formāli. Tādēļ viena no Tiesībsarga biroja 2022. gada prioritātēm tika izvirzīta *DI procesa norise Latvijā*. Kā viena no šīs prioritātes mazajām aktivitātēm tika izvirzīta izvēles kārtībā apmeklēt dažas grupu mājas (dzīvokļus)² un paraudzīties kā tiek īstenots Konvencijas 19. pants *Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušana sabiedrībā*. Vienlaikus pievēršot arī uzmanību no Konvencijas 5. panta 3. punkta³ un Konvencijas 9. panta⁴ izrietošo saistību īstenošanai.

Konvencijas 19. panta *Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušana sabiedrībā* būtība

[1] Šajā ziņojuma nodaļā ir apkopoti sniegtie secinājumi, ieteikumi un rekomendācijas no: Apvienoto Nāciju organizācijas Personu ar invaliditāti tiesību komitejas (turpmāk – Komiteja) publicētā vispārējā komentāra *Vispārējais komentārs Nr. 5 (2017) par neatkarīgu dzīvi un iekļaušanu sabiedrībā*⁵, Apvienoto Nāciju organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra 2014. gada 12. decembra ziņojuma *Thematic study on the right of persons with disabilities to live independently and be included in the community*⁶ un Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisāra 2012. gada 13. marta ziņojuma *The right of people with disabilities to live independently and be included in the community*⁷. Turpmāk minētie vispārējie cilvēktiesību standarti ir arī tie, kuriem ir pievērsta uzmanība apmeklējot grupu mājas (dzīvokļus).

[2] Sabiedrībā balstītu pakalpojumu mērķis ir nodrošināt personu ar tādu atbalstu, kas tai nepieciešams, lai tiktu galā ar garīgās veselības problēmu radītajām sekām un nodrošinātu dzīves kvalitāti. Konvencijā ir noteikts, ka personām ar invaliditāti ir tādas

² Grupu māja (dzīvoklis) ir māja vai atsevišķs dzīvoklis, kurā personai ar garīga rakstura traucējumiem nodrošina mājokli, individuālu atbalstu sociālo problēmu risināšanā un, ja nepieciešams, sociālo aprūpi. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 5. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>

³ Konvencijas 5. panta 3. punkts: *Lai veicinātu vienlīdzību un likvidētu diskrimināciju, dalībvalstis veic visus atbilstošos pasākumus, lai nodrošinātu, ka tiek veikti saprātīgi pielāgojumi.*

⁴ Konvencijas 9. pants *Pieejamība*.

⁵ Pieejams: [https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20comment%20No.5%20\(2017\).doc](https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20comment%20No.5%20(2017).doc)

⁶ Pieejams angļu valodā: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/241/66/PDF/G1424166.pdf?OpenElement>

⁷ Pieejams angļu valodā: <https://rm.coe.int/16806da8a9>

pašas tiesības kā citiem cilvēkiem, un viņiem jābūt iespējai tās izmantot. Būt neatkarīgam un būt sabiedrības daļai ir svarīgas cilvēktiesības. Taču daudzas personas ar invaliditāti⁸ saskaras ar diskrimināciju, kas atņem šīs tiesības, izvēli un kontroli pār savu dzīvi.

[3] Dzīvošanas apstākļi būtu jāvērtē, ņemot vērā tādus jautājumus, kas saistīti ar personas izvēli:

- kas lemj, kad iemītnieks var iet un nākt, kādas personas drīkst ienākt iemītnieka dzīvesvietā;
- kas lemj par iemītnieka ikdienas aktivitāšu grafiku;
- kas lemj, kāda pārtika (ēdiens) tiks patērēta, kāda pārtika tiks pirktā un kas apmaksās izdevumus.

Iestādes, kas kontrolē šo izvēli, neatkarīgi no to lieluma un nosaukuma ir pretrunā Konvencijai un ir uzskatāmas par brīvības atņemšanu. Padziļinātas izpratnes trūkums par to, kas ir personu ar invaliditāti institucionalizācija, var novest pie tā, ka tiek veicinātas jaunākas iestāžu formas, ko slēpj virspusējas izmaiņas. Tādēļ Komiteja mudina valstis īstenot DI. Jo DI ir process, kas nodrošina pāreju uz dzīves apstākļiem personām ar invaliditāti, no institucionālām un citām segregācijas struktūrām uz sistēmu, kas nodrošina sociālo līdzdalību, kur pakalpojumus kopienā sniedz saskaņā ar individuālo gribu un vēlmēm.

[4] Konvencijas 19. panta mērķis ir novērst pamešanu, institucionalizāciju un segregāciju māsaimniecībās, veicinot labvēlīgu un iekļaujošu vidi visiem un atceļot tiesību normas, kas liedz personām ar invaliditāti izdarīt izvēli, piespiežot tās dzīvot iestādēs vai citā nošķirtā vidē.

No Konvencijas 19. panta kopsaistē ar Konvencijas 12. pantu un 14. pantu izriet piespiedu institucionalizācijas un brīvības atņemšanas aizliegums, pamatojoties uz traucējumu esamību. Lai gan institucionalizācija dažādās situācijās var atšķirties, to definē atsevišķi kopīgi elementi:

⁸ Konvencijas 1. pantā ir atrunāts: *Pie personām ar invaliditāti pieder personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt to pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.*

Tāpēc institucionalizācija nenozīmē tikai dzīvošanu konkrētā vidē; galvenokārt, runa ir par kontroles zaudēšanu noteiktas dzīvošanas kārtības uzlikšanas rezultātā.

Patstāvīgs dzīvesveids jeb neatkarīga dzīve

[5] Dzīvošana patstāvīgi ne vienmēr nozīmē dzīvot vienatnē vai izolēti. Neatkarīga dzīve būtu jāuzskata par izvēles un kontroles brīvību atbilstoši Konvencijas 3. panta a) punktā nostiprinātajai cieņas un individuālās autonomijas ievērošanai. Tas nozīmē izdarīt izvēli par to, ko persona vēlas, un saņemt atbalstu, lai īstenotu šīs izvēles darbībā.

[6] Patstāvīgs dzīvesveids jeb neatkarīga dzīve nozīmē, ka personai ir viss nepieciešamais, kas palīdz kontrolēt savu dzīvi un pieņemt lēmumus par savu dzīvi: dzīvesvieta, informācija, atbalsts saziņai, atbalsts, lai rūpētos par sevi, ikdienas rutīnas, attiecības ar citiem cilvēkiem, pārtika, apģērbs, veselības aprūpe, transports, seksuālās un reproduktīvās tiesības, iespēja iesaistīties reliģiskās vai sociālās aktivitātēs.

Būt iekļautam sabiedrībā

[7] Konvencijas 19. pantā nostiprinātās tiesības uz pastāvīgu dzīvesveidu un iekļaušanu sabiedrībā balstās uz trim galvenajiem jēdzieniem:

- izvēle;
- pieejami atbalsta pakalpojumi; un
- tāda pati sociālo pakalpojumu un objektu pieejamība un atbilstība, kāda ir citiem sabiedrības locekļiem.

Īpaši atzīmējams, ka Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs ir norādījis, ka *arī tad, ja personai ar invaliditāti tiek izvēlēta dzīvesvieta, kura fiziski atrodas sabiedrībā, ir jāņem vērā dažādi citi faktori: gan mājokļa fiziskais lielums un struktūra, gan arī tiesību, iespējas izvēlēties un pašnoteikšanās respektēšana, pakalpojumu sniedzēju nodrošinātā*

kvalitāte un attieksme, reālā sociālās vides pieejamība un atbalsta un piekļuves atbilstība. To cik lielā mērā persona tiek iekļauta sabiedrībā, un kāda ir tās līdzdalības pakāpe, nosaka ne vien ar dzīvesvietu saistīti pakalpojumi, bet arī veids kādā tiek sniegti visi citi ar tiesībām dzīvot sabiedrībā saistīti pakalpojumi. Tāpat jau iepriekšējos ziņojumos Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs ir brīdinājis, ka nav atļauti nekādi pasākumi, kas varētu pārtraukt personas rehabilitāciju vai apdraudēt šīs personas veselību vai tiesībspēju.

[8] Būt iekļautam sabiedrībā nozīmē dzīvošanu un laika pavadīšanu kopā ar sevi tuviem cilvēkiem – radniekiem, draugiem, domubiedriem. Iesaistīties sabiedriskajā dzīvē – piedalīties pašvaldības iedzīvotāju sanāksmēs, iesaistīties lēmumu pieņemšanā, tādējādi uzlabojot savu dzīves kvalitāti. Nenoliedzami, iekļauties sabiedrībā nozīmē arī iegūt profesiju, strādāt sev piemērotā darba vietā, attīstīt sev interesējošās prasmes un hobijus, iegūt jaunas zināšanas un talantus, piedalīties pasākumos, nodarboties ar sev tīkamu brīvā laika aktivitāti. Sev pieņemamā laikā apmeklēt bibliotēkas, izstādes, doties ekskursijās un izbraucienos.

[9] Konvencijas 19. pantā arī atkārtoti apstiprināta diskriminācijas aizlieguma un personu ar invaliditāti vienlīdzīgu tiesību uz pilnīgu iekļaušanu un līdzdalību sabiedrībā atzīšanu.

Konvencijas 5. panta *Vienlīdzības un diskriminācijas aizliegums būtība*

[10] Šajā ziņojuma nodaļā ir apkopoti sniegtie secinājumi, ieteikumi un rekomendācijas no: Komitejas publicētā vispārējā komentāra *Vispārējais komentārs Nr. 6 (2018) par vienlīdzību un nediskrimināciju*⁹ un Eiropas Padomes sniegtā skaidrojuma *Intersectionality and Multiple Discrimination*¹⁰. Turpmāk minētie vispārējie cilvēktiesību standarti ir arī tie, kuriem ir pievērsta uzmanība apmeklējot grupu mājas (dzīvokļus).

[11] Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums ir principi un tiesības. Konvencijas 3. pantā¹¹ tie minēti kā principi, bet 5. pantā — tiesības. Tie ir arī skaidrojošs instruments visiem pārējiem Konvencijā nostiprinātajiem principiem un tiesībām.

Konvencijas pamatā ir iekļaujoša vienlīdzība.

[12] No Konvencijas izrietošais pienākums aizliegt visu diskrimināciju attiecas uz visa veida diskrimināciju, kas var izpausties kā:

- 1) tieša diskriminācija – kad līdzīgās situācijās, balstoties uz kādu no aizliegtajiem kritērijiem, pret personām ar invaliditāti izturas mazāk labvēlīgi nekā pret citām personām;
- 2) netieša diskriminācija – kad šķietami neitrāla prakse vai tiesību akti, tomēr rada negatīvu ietekmi uz personu ar invaliditāti.

[13] Klasiskā izpratnē diskriminācijas pamatā var būt viena pazīme, piemēram, invaliditāte. Diskriminācijas pazīmes saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 91. panta

⁹ Pieejams: [https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20comment%20No.6%20\(2018\).doc](https://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/General%20comment%20No.6%20(2018).doc)

¹⁰ Pieejams angļu valodā: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination>

¹¹ Konvencijas 3. pants *Vispārējie principi*

otro teikumu ir¹²: invaliditāte, rase un ādas krāsa, tautība, etniskā izcelsme, valoda, dzimšana un izcelsme, dzimums, vecums, ģenētiskās īpašības, seksuālā orientācija, reliģiskā, politiskā un cita pārliecība, pasaules uzskats, partijas piederība, sociālais stāvoklis un sociālā izcelsme, dienesta stāvoklis, manta, pilsoniskā un valstiskā piederība, citi līdzīgi apstākļi.

Tomēr ir situācijas, kad personai piemīt divas vai vairāk diskriminācijas pazīmes, piemēram, invaliditāte un vecums vai invaliditāte, dzimums, vecums. Šādos gadījumos var pastāvēt multiplās vai krusteniskās (interseksionālās) diskriminācijas risks. Multiplās diskriminācijas pārkāpums rodas, ja persona vienā gadījumā tiek diskriminēta vienas diskriminācijas pazīmes dēļ, citā gadījumā citas.

Krusteniskā diskriminācija izpaužas, ja divas vai vairākas diskriminācijas pazīmes darbojas vienlaicīgi un mijiedarbojas nedalāmā veidā, radot atšķirīgas un specifiskas diskriminācijas formas.

Aizsardzība pret diskrimināciju jebkādas pazīmes dēļ nozīmē to, ka ir jāņem vērā visas iespējamās diskriminācijas pazīmes un to mijiedarbība.

[14] Ar termina *diskriminācija invaliditātes dēļ* saprot – *jebkāda veida nošķiršanu, izslēgšanu vai ierobežošanu invaliditātes dēļ, kuras mērķis ir traucēt vai pilnībā nepieļaut visu politisko, ekonomisko, sociālo, kultūras, pilsonisko vai citu cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai īstenošanu vienlīdzīgi ar citiem, vai kurai ir tādas sekas. Tā ietver visas diskriminācijas formas, tostarp saprātīga pielāgojuma atteikumu*¹³.

[15] Būtiski, ka šajā Konvencijā (atšķirībā no citos starptautiskajos dokumentos, kuros ir iekļauta šaurāka termina *diskriminācija invaliditātes dēļ* definīcija) sniegtā definīcija ietver arī:

1. *saprātīga pielāgojuma atteikumu* kā diskriminācijas veidu invaliditātes dēļ;
2. frāzi *vienlīdzīgi ar citiem*, kas attiecas ne tikai uz diskriminācijas invaliditātes dēļ definīciju, bet arī uz visu Konvenciju kopumā. No vienas puses, tas nozīmē, ka personām ar invaliditāti netiks piešķirtas vairāk vai mazāk tiesību vai priekšrocību nekā sabiedrībai kopumā. No otras puses, tajā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāveic konkrēti pasākumi, lai panāktu *de facto* vienlīdzību personām ar invaliditāti, lai nodrošinātu, ka tās faktiski var izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības.

[16] Lasot Konvencijas 5. pantu saistībā ar Konvencijas 1. pantu¹⁴, 3. pantu un 4. pantu¹⁵, ir skaidrs, ka, lai personām ar invaliditāti veicinātu tiesību aktos garantēto tiesību vienlīdzīgu izmantošanu, dalībvalstīm ir jāveic pozitīvas darbības. Pieejamība, saprātīgi pielāgojumi un individuālie atbalsti bieži vien ir nepieciešami.

Jānorāda, ka *pieejamība* un *saprātīgi pielāgojumi* ir divi atšķirīgi jēdzieni:

¹² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. 91.pants., 116.lpp.

¹³ Konvencijas 2. pants.

¹⁴ Konvencijas 1. pants *Mērķis*

¹⁵ Konvencijas 4. pants *Vispārējās saistības*

1. Pieejamības pienākumi attiecas uz grupām, un tie jāīsteno pakāpeniski, bet bez nosacījumiem (t.i., neatkāpjoties no to īstenošanas).
2. Saprātīgas pielāgošanas pienākumi ir individualizēti.

Ņemot vērā to, ka pakāpeniska pieejamības nodrošināšana, piemēram, būvētajā vidē var prasīt laiku, ir jāizmanto saprātīgi pielāgojumi, lai nodrošinātu piekļuvi personai nekavējoties, jo saprātīgi pielāgojumi ir tūlītējs pienākums.

[17] Pienākums nodrošināt saprātīgus pielāgojumus ir *ex nunc* pienākums, kas nozīmē, ka tas ir izpildāms no brīža, kad personai ar invaliditāti tā ir vajadzīga konkrētā situācijā, lai konkrētā kontekstā vienlīdzīgi izmantotu savas tiesības. Saprātīgus pielāgojumus var izmantot kā līdzekli, lai nodrošinātu pieejamību personai ar invaliditāti konkrētā situācijā. Saprātīgu pielāgojumu mērķis ir panākt individuālu taisnīgumu tādā nozīmē, ka tiek nodrošināta diskriminācijas aizliegums vai vienlīdzība, ņemot vērā personas cieņu, autonomiju un izvēli.

[18] Pieejamība ir priekšnoteikums un līdzeklis, lai panāktu *de facto* vienlīdzību visām personām ar invaliditāti. Tomēr pieejamība būtu jāskata ne tikai saistībā ar vienlīdzību un diskriminācijas aizliegumu, bet arī kā ieguldījumu veidu.

[19] Personas ar invaliditāti saskaras ar tehniskiem un vides šķēršļiem — vairumā gadījumu — cilvēku radītiem vides šķēršļiem, piemēram, kā pakāpieni pie ēku ieejām, liftu trūkums daudzstāvu ēkās, paaugstināti durvju sliekšņi.

[20] Komiteja ir atgādinājusi, ka dalībvalstīm ir jāveic visi attiecīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti var dzīvot neatkarīgi un pilnvērtīgi piedalīties visos ikdienas dzīves aspektos iestādē, tostarp vienlīdzīgi ar citiem nodrošināt viņu piekļuvi dažādām jomām un pakalpojumiem, piemēram, vannas istabām, pagalmiem, bibliotēkām, mācību zonām, darbnīcām un medicīnas, psiholoģiskajiem, sociālajiem un juridiskajiem pakalpojumiem. Komiteja ir uzsvērusi, ka pieejamības un saprātīgu pielāgojumu trūkums personām ar invaliditāti rada neatbilstošus apstākļus, kas nav saderīgi ar Konvencijas 17. pantu¹⁶ un var būt 15. panta¹⁷ 2. punkta pārkāpums.

[21] Saskaņā ar Konvenciju līgumslēdzēj valstīm nav atļauts izmantot taupības pasākumus kā attaisnojumu, lai izvairītos no pakāpeniskas pieejamības nodrošināšanas personām ar invaliditāti. Pienākums īstenot pieejamību ir beznosacījuma, t. i., subjekts, kam ir pienākums nodrošināt pieejamību, nedrīkst attaisnot bezdarbību, atsaucoties uz slogu, kas saistīts ar piekļuves nodrošināšanu personām ar invaliditāti.

Saldus novada pašvaldības aģentūras *Sociālais dienests* struktūrvienības *Sociālais nams* grupu dzīvokļi

[22] 2022. gada 18. oktobrī Tiesībsarga biroja Prevencijas daļas vadītāja L. Namniece - Bērziņa, Prevencijas daļas konsultante sociālajos jautājumos V. Sproģe – Saksone, Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļas juridiskā

¹⁶ Konvencijas 17. pants *Personas integritātes aizsardzība*

¹⁷ Konvencijas 15. pants *Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem*

padomniece G. Gailīte kopā ar pieaicināto Invalīdu un viņu draugu apvienība *Apeirons* vides pieejamības ekspertu J. Briedi apmeklēja Saldus novada pašvaldības aģentūras *Sociālais dienests* struktūrvienības *Sociālais nams* grupu dzīvokļus (turpmāk – *Sociālā nama* grupu dzīvokļi).

[23] Vizītes mērķis bija iepazīties ar sniegto Pakalpojumu un tā atbilstību vispārējiem cilvēktiesību standartiem.

Vizītes diena un laiks netika iepriekš saskaņots ar *Sociālā nama* grupu dzīvokļu vadītāju. Tomēr jānorāda, ka ņemot vērā Pakalpojuma būtību, 2022. gada 21. jūlijā un 3. augustā visiem Pakalpojuma sniedzējiem, tika nosūtīta informatīva vēstule, kurā sniegta informācija, ka *Tiesībsarga biroja pārstāvji sākot ar 2022. gada 1. augustu plāno izvēles kārtā apmeklēt vairākas Latvijā esošās grupu mājas (dzīvokļus)*.¹⁸

1. Vispārīga informācija par pakalpojuma sniedzēju

Adrese:	Melioratoru iela 9, Namiķi, Lutriņu pag., Saldus nov.
Mājaslapa:	https://socialais.saldus.lv/strukturvienibas/
Iestādes juridiskais statuss:	Pašvaldības aģentūra
Pakalpojuma vadītāja:	G. Āboliņa, vadītāja – sociālā darbiniece
Pakalpojuma reģistrēšanas datums:	2021. gada 5. janvārī Pirmais iemītnieks uzņemts 2020. gada 1. decembrī
Sniedzamais pakalpojums:	grupu māja (dzīvoklis) plānotais iemītnieku skaits:16 Vizītes dienā Pakalpojumu saņēma 16 personas.
Personu grupa:	personas ar garīga rakstura traucējumiem
Personas (pēc vecuma un dzimuma)	pilngadīgas personas (abu dzimumu)

¹⁸ Elektroniskā vēstule ar Nr.1-5/182 tika kopumā nosūtīta 41 grupu mājām (dzīvokļiem), ņemot vērā Labklājības ministrijas sniegto informāciju par šī pakalpojuma sniedzējiem un to aktuālo kontaktinformāciju.

1.1. Darbinieku skaits un darba laiks

Amats	1 vadītājs – sociālais darbinieks	1 sociālais rehabilitētājs	5 aprūpētāji	Grupu mājā kopā strādā 9 darbinieki (5 aprūpētājas; 1 sociālais rehabilitētājs; 1 apkopēja; 1 sociālais darbinieks (0,5 slodze); 1 vadītāja (0,5 slodze)).
Darba laiks	Pieejams darba dienās (nepieciešamības gadījumā arī brīvdienās un svētku dienās)	Pieejams darba dienās	strādā maiņu darbu; pieejams gan darba dienās, gan brīvdienās un svētku dienās 24 h diennaktī	

2. Sociālais atbalsts iemītniekiem

2.1. Iemītniekam pieejamais atbalsts sociālo problēmu risināšanā

Personām ar funkcionāliem traucējumiem¹⁹ grupu mājās (dzīvokļos) pakalpojumu sniedzējs nodrošina iemītniekiem atbalstu sociālo problēmu risināšanā (definējot atbalsta veidus).

[24] Sarunas laikā ar *Sociālā nama* grupu dzīvokļi darbiniekiem tika noskaidrots, ka vairums iemītnieku darba dienās apmeklē Dienas centru un specializētās darbnīcas, daži mācās izglītības iestādēs, un tikai viens no iemītniekiem strādāja blakus esošajā mežsaimniecībā. Brīvdienās un nedēļas nogalēs iemītniekiem ir paredzētas kopējas vingrošanas nodarbības un ēst gatavošana, kā arī kopēji izbraucieni uz novada aktivitātēm (tirdziņi, amatieru teātris, baseina apmeklējumi, pastaigas u.tml.).

Atzinīgi tiek vērtēts, ka uz *Sociālā nama* grupu dzīvokļi informatīvajiem stendiem ir pieejams darba dienu plāns ar Dienas centra un izglītības iestādes apmeklējumiem, autobusa sarakstiem, bibliotēkas darba laiku, ģimenes ārsta prakses darba laiku un pasākumiem Saldus novadā. Uz 2. stāva informatīvajiem stendiem ir arī individualizēti

¹⁹ Funkcionālais traucējums ir slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisīts fiziska vai garīga rakstura traucējums, kas ierobežo personas spējas strādāt, aprūpēt sevi un aprūtināt personas iekļaušanos sabiedrībā. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1. panta 4. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>

iemītnieku ikmēneša aktivitāšu grafiki - kopīgo un personīgo telpu uzkopšanai, kā arī veļas mazgāšanai, lai pilnveidotu iemītnieku sadzīves iemaņas.

Veicot pārrunas ar darbiniekiem un iemītniekiem tika noskaidrots, ka veļas mazgāšana notiek speciāli paredzētā telpā. Iemītnieki saskaņā ar veļas mazgāšanas grafiku, paši nones lejā savu netīro veļu, savukārt veļu izmazgā *Sociālā nama* grupu dzīvokļi darbiniece.

Rekomendācijas:

1. Ieteicams sniegt atbalstu arī pārējiem iemītniekiem, darba meklēšanā un darba attiecību veidošanā, lai mācītu iemītniekiem neatkarīgi funkcionēt sabiedrībā un veidotu izpratni par darba attiecību lomu sabiedrībā. Iemītnieku nodarbinātības veicināšanai iemītnieki var izmantot Nodarbinātības valsts aģentūras organizētos aktīvās nodarbinātības pasākumus, piemēram, subsidētās darba vietas ar kvalificētu darba vadītāju, lai palīdzētu apgūt darbam nepieciešamās prasmes²⁰.

2. Ņemot vērā iemītnieku rakstītprasmes un lasītprasmes problēmas, ieteicams dienas ritmu sarakstu papildināt ar vizuāliem attēliem. Savukārt, lai nodrošinātu iemītnieku regulāras fiziskas aktivitātes, ieteicams sarakstu papildināt arī ar brīvdienu aktivitātēm (vingrošanas nodarbības u.c.).

3. Ieteicams iemītniekiem sniegt atbalstu veļas mazgāšanā, ar mērķi iemācīt iemītniekiem mazgāt veļu pašiem patstāvīgi.

2.2. Sociālo pakalpojumu un individuālo sociālās rehabilitācijas plānu nodrošinājums atbilstoši iemītnieka vajadzībām

Individuālo sociālo rehabilitācijas vai sociālo aprūpes plānu (turpmāk – rehabilitācijas plāns) atbilstība 2017. gada 13. jūnija Ministru kabineta noteikumu Nr. 338 *Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem* (turpmāk – MK noteikumi Nr. 338) 5. punkta prasībām:

1. sākotnējā iemītnieka sociālās situācijas novērtēšana;
 2. sociālo problēmu definējums;
 3. sociālās rehabilitācijas mērķi;
 4. sociālās rehabilitācijas uzdevumi un veicamie pasākumi;
 5. termiņš;
 6. vienošanās ar iemītnieku par veicamajiem pasākumiem sociālās problēmas risināšanai vai mazināšanai;
- novērtējums par iemītnieka sociālās situācijas izmaiņām un sasniegtiem rezultātiem.

[25] Turpmāk tiks analizēta vizītes laikā iegūtā informācija atbilstoši MK noteikumu Nr. 338 5. punkta prasībām.

1. Iemītnieka sociālās situācijas novērtēšana tiek veikta atbilstoši *Sociālā nama* grupu dzīvokļu funkcionālo spēju izvērtējumam. Izvērtēšanas instrumentā ir iekļauta aprūpes joma – ēdiena pagatavošana, ģērbšanās, telpu kopšana, veselības un higiēnas uzturēšana un rehabilitācijas joma – mobilitātes spējas, pašapzināšanās,

²⁰ Informācija par Nodarbinātības valsts aģentūras sniegtajiem pakalpojumiem pieejama <https://www.nva.gov.lv/lv/atbalsta-pakalpojumi>.

naudas, saskarsmes, darba u.c. prasmes. Par katru no jomām tiek piešķirti punkti, kurus summējot apkopojuma tabulā var identificēt jomas, kurās iemītniekam ir nepieciešama sociālā rehabilitācija.

Ieteicams izvērtēt arī iemītnieku darba prasmes, iespējams sadarbībā ar Dienas centra speciālistiem, kuri strādā ikdienā ar iemītniekiem attīstot viņu sociālās prasmes.

2. Problēma atbilstoši definēta.
Izvērtējumā konstatētā problemātika tiek iekļauta rehabilitācijas plānā.
3. Mērķi tiek izvirzīti atbilstoši problemātikai.
4. Uzdevumi izveidoti plānveidīgi un strukturēti, lai sasniegtu iemītnieka rehabilitācijas plānā izvirzīto mērķi.
5. Rehabilitācijas plānos tiek rakstīta regularitāte, piemēram – 1x nedēļā, 6 mēneši.
Vēlams papildināt regularitāti ar noteiktu konkrētu termiņu (piemēram, rehabilitācijas plāna beigu termiņš), dažādām sociālām problēmām var būt arī dažādi termiņi.
6. Ne vienmēr tiek lūgts rakstisks iemītnieka apstiprinājums (paraksts) par iepazīstināšanu ar individuālajiem rehabilitācijas plāniem.
Bet ir jāveic atzīmes par iemītnieku iepazīstināšanu ar rehabilitācijas plāniem.
7. Atsevišķā veidlapā tiek dokumentētas atzīmes par rehabilitācijas procesa norisi un tā rezultātu analīze ar veiktiem pasākumiem un aktivitātēm, iemītnieku sociālo problēmu risināšanai vai mazināšanai.

Rekomendācija:

Rehabilitācijas plānus jāpapildina ar darba prasmju uzlabošanu un jāparedz aktivitātes, lai palīdzētu iemītniekiem pilnvērtīgi iekļauties darba tirgū. Kā arī kopumā jāpilnveido rehabilitācijas plānus atbilstoši augstāk uzskaitītajiem ieteikumiem. Jāuzsver, ka, lai nodrošinātu sociālo pakalpojumu un sociālo resursu sistēmas atbilstību iemītnieku vajadzībām, ir svarīgi nodrošināt starpprofesionālu un starpinstitucionālu sadarbību.

2.3. Pašvaldības sociālā dienesta sniegtais atbalsts

[26] Vizītes laikā tika iegūta informācija, ka *Sociālā nama* grupu dzīvokļu iemītniekiem ir piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas personas statuss, turklāt viņi saņem Eiropas Atbalsta fonda vistrūcīgākajā personām sniegto atbalstu – pārtikas un higiēnas preču komplektu. Tāpat iemītniekiem tiek piešķirts arī pašvaldības pabalsts veselības aprūpei.

Pozitīvi vērtējams, ka pašvaldības atkarību profilakses speciālists ir uzsācis darbu ar tiem iemītniekiem, kuriem tika novērota iespējama alkohola atkarība.

[27] Vizītes laikā tika iegūta informācija arī par to, ka ar katru iemītnieku ir noslēgts Pakalpojuma līgums. Izlases kārtā apskatoties atsevišķus noslēgtos līgumus, varēja secināt,

ka tie ir sastādīti juridiskā valodā, kas ne vienmēr bez atbilstošas palīdzības var būt skaidri saprotams un uztverams personām ar garīga rakstura traucējumiem.

Rekomendācijas:

1. Turpināt atbalstīt iemītniekus, gan piešķirot sociālos pakalpojumus, gan sociālo palīdzību. Aicinām veicināt iemītnieku prasmi vērsties patstāvīgi sociālajā dienestā un izmantot novadā pieejamos resursus.

2. Lai veicinātu iemītnieku izpratni par tiesībām un pienākumiem, ko paredz konkrētās jaunās līgumsaistības, būtiski apsvērt līguma būtisko nosacījumu uzskaitījumu atveidot papildu dokumentā, izmantojot vieglās valodas principus²¹.

3. Medicīniskās palīdzības pieejamība, t.sk. ārstu un citu speciālistu pieejamība

[28] Vizītes dienā tika saņemta informācija, ka visi *Sociālā nama* grupu dzīvokļu iemītnieki ir reģistrēti pie ģimenes ārsta. Darbinieki sadarību ar ģimenes ārstu un medmāsu vērtē kā labu. Ja ir nepieciešama ārsta konsultācija vai izrakstīt recepti zāļu iegādei, darbinieki mudina iemītniekus ar ārstu sazināties pašiem. Vienlaikus darbinieki norāda, ka, apmeklējot ārstus, ir nepieciešama darbinieku klātbūtne, jo iemītnieki slēpj savu patieso veselības stāvokli, piemēram, nestāsta ārstam par problēmām, kuru dēļ vizīte tika pieteikta. Tāpat darbinieku iesaiste ir nepieciešama, organizējot sarežģītākus veselības aprūpes pakalpojumus, piemēram, operācijas.

Visiem iemītniekiem ir pieejams psihiatrs. Darbinieki kopā ar iemītniekiem seko līdzī zāļu lietošanai.

No klientu lietām izriet, ka viens iemītnieks atsakās lietot zāles, rezultātā katru otro mēnesi viņš tiek stacionēts uz psihoneiroloģisko slimnīcu. Attiecībā uz iemītnieku šā gada 20. jūnijā ir pieņemts Sociālās integrācijas valsts aģentūras lēmums par iemītnieka uzņemšanu rindā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai.

Rekomendācijas:

Regulāri jāseko līdzī veselības aprūpes jautājumiem, sniedzot atbalstu iemītniekiem, īpaši pievēršot lielāku uzmanību regulārai zāļu lietošanas nepieciešamībai.

4. Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums

[29] Sarunās ar darbiniekiem tika identificēta persona, kurai pastāv riski būt diskriminētai, tomēr pateicoties Pakalpojuma darbinieku un iemītnieku iejūtībai un sapratnei, šī persona var brīvi izpausties un justies iederīga citu starpā. Iemītnieki uztver šo personu kā vienlīdzīgu un ņem vērā personas vēlmes.

[30] *Sociālā nama* grupu dzīvokļos ir uzlabojama vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem. Sīkāk aprakstīts ziņojuma 5. nodaļā *Vides pieejamība*.

²¹ Par vieglo valodu skatīt, piemēram, [vielās valodas rokasgrāmatu](#) (piemēram, 63.- 69.lpp.). Tiem cilvēkiem, kuriem psihosociālie traucējumi būtiski ietekmē kognitīvās spējas un atmiņu, mazina koncentrēšanos un motivāciju, vieglā valoda var kļūt par nozīmīgu līdzekli, uzlabojot komunikāciju un mijiedarbību ar sabiedrību. Cilvēkiem ar psihosociāliem traucējumiem ir tiesības uz saprotamu informāciju, kas palīdzētu izdarīt apzinātu izvēli (...).

5. Vides pieejamība

[31] Ēka no cilvēku ar kustību traucējumiem viedokļa atrodas apmierinošā vietā. Ciematā ir asfaltēti ceļi, pa kuriem iespējams nokļūt līdz sabiedriskajam transportam, tomēr nav izbūvētas ietves.

[32] *Sociālā nama* ēkas pirmajā stāvā izvietotā istaba, sanmezgls ir pieejams cilvēkiem ar būtiskiem kustību traucējumiem, tomēr istabā nepieciešams atrisināt iespēju cilvēkam atvērt logu.

[33] *Sociālā nama* ēkas otrais stāvs nav pieejams cilvēkiem ar būtiskiem kustību traucējumiem. Tā kā ēkas otrajā stāvā atrodas virtuve un pasākumu zāle, cilvēkam ar kustību traucējumiem netiek dota iespēja piedalīties visās aktivitātēs, līdz ar to esošā vide veicina šāda cilvēka zināmu izolēšanu.

Rekomendācija:

Aicinu iepazīties ar Ziņojuma pielikumu Nr. 1 *Vides pieejamības audits*, kurā ir sniegts vērtējums par jautājumiem, kas saistīti ar *Sociālā nama* grupu dzīvokļu vides pieejamību un universālo dizainu, un ieviest tajā sniegtos ieteikumus.

Apzinot, ka darbs ar personām ar garīga rakstura traucējumiem ikdienā nereti ir ļoti sarežģīts un laikietilpīgs, lai sasniegtu uzlabojumus ilgtermiņā gan konkrēta cilvēka dzīvē, mazinot sociālo atstumtību, gan lauztu stereotipus un mazinātu aizspriedumus pret šiem cilvēkiem sabiedrībā kopumā. Lai pilnveidotu Pakalpojumu un atvieglotu *Sociālā nama* grupu dzīvokļu darbinieku ikdienas darbu un uzdevumu izpildi, aicinu izvērtēt un ievērot sniegtās rekomendācijas. Lūgums mēneša laikā informēt par veiktajām vai plānotajām darbībām sniegto rekomendāciju īstenošanā (par plānotajām darbībām, norādot sniegto rekomendāciju īstenošanas termiņus).

Pateicos par *Sociālā nama* grupu dzīvokļu darbinieku sniegto informāciju vizītes laikā un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Ar cieņu
Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu